

April 2010
ISSN 2000-415X

Nävertrumpeten

Information om fäbodkultur och fäbodbruk för
fäbodbrukare, fäbodägare och alla andra ...

Gävleborgs Fäbodförening

Hästar på skogsbete (okänd fotograf)

Du kan väl berätta mer om hästar på skogen i Fäbodtrumpeten, sade häromsistens en läsare som hört mig tala om alla de hästar man kunde möta i 10-milaskogen mellan Stöllet och Malung på 1950-talet. Det var Uddeholms bolags skogshästar som då var på sommarbete. Det var ett äventyr att se, höra och känna dessa stora, starka djur dundra fram genom skogen.

Traditionell betesform

Under det hävdvunna jordbrukets tid betade böndernas husdjur fritt och ohägnade i utmarken. Gårdars och fäbodars små åkerlappar och ängar var ingärdade och kreaturen släpptes på bete på dem först efter höslätter och sädesskörd. På skogsbetena fanns inte stängsel utan kreaturen strövade omkring fritt eller med herde eller bupiga. Deras uppgift var bland annat att hålla djuren borta från myrslogar och blötängar. När det fria betet blev impopulärt bland jägmästare och lantbrukskonsulenter förflyttade man sig efter hand, motvilligt från byns eller gårdens yttre gränser till ingärdade beten i närheten av den fasta bosättningen.

Om hästar på utmarker

Det är inte så ofta man skriver om det vanliga, det alldagliga. Det alla känner till behöver man ju inte beskriva. Därför är det inte lätt att hitta bra berättelser om bete med hästar på utmark. Den första berättelse jag fastnade för tycker jag är mycket intressant. Dels är den ganska utförlig, dels går den en bra bit tillbaka i tiden. Författare är den franske prästen Reginald Outhier. Källan är hans Journal från en resa i Norden, 1736-1737. Så här skriver han:

Under maj månad, tidigare eller senare alltefter vinterns längd, lämnar hästarna, så snart snön har smält, sin ägare och uppsöker särskilda revir i skogarna, där de förefaller att ha stämt möte. Dessa hästar bildar olika flockar, vilka aldrig vare sig beblandar sig med andra flockar eller skiljer sig från sina egna. Varje flock tar ett visst skogsområde i anspråk som sin betesmark, den håller sig inom det område den har sig tilldelat och gör inga övertramp på de andras. Då betet blir otillräckligt, lämnar de området och etablerar sig på andra betesmarker med samma fasta ordning. Deras samhällsordning är så väl reglerad och deras förflyttningar så regelbundna, att deras ägare alltid vet var de kan hitta dem, om de på våren eller under sommaren måste göra någon färd till lands i släde eller om någon resande behöver hästar. Då underrättas bönderna därom av gästgivaren, dvs. skjutshållaren, och beger sig ut i skogen för att hämta sina hästar. Efter att ha fullgjort denna tjänstgöring återvänder hästarna på egen hand till sina kamrater. Då årstiden blir ogynnsammare, vilket inträffar i september månad, lämnar hästarna skogen och återvänder flockvis; var och en uppsöker sitt stall.

Dessa hästar är små men duktiga och livliga, utan att vara elaka; ägaren grabbar ibland tag i svansen på sin häst för att hejda honom, och han opponerar sig inte. Hur beskedliga de än är i regel, så förekommer det att de gör motstånd då man tar fast dem eller vill spanna dem för vagnen. De är otroligt välmående och välfödda då de återkommer från skogen, men de mister snart detta goda hull på grund av vinterns nästan oavbrutna arbete och den sparsamma utfodringen. När de är spända för släden, tar de sig ofta under loppet en munfull snö, och när de kommit fram och blivit spända från släden, rullar de sig i snön, såsom våra hästar rullar sig i gräset. Även i svår köld kan de lika väl tillbringa natten ute på gården som inne i stallet. Det inträffar ofta, speciellt då vintern är riktigt lång, att fodret tar slut i förtid. Hästen går då och söker sig föda på ställen där snön har börjat smälta en smula.

Lite annat hästplock

Den här bilden hittar man på <http://www.turoton.se/foretaget.php>

Fortfarande hör det till sedvane- och allemansrätt att få vara på annans mark så länge man inte stör eller förstör. Det gäller såväl till fots som till hästs.

Skogsbete innehåller många intressanta växter förutom vanliga gräs, det ger skugga mitt på dagen och lär hästarna att lyfta på fötterna. Vanligt och sunt är att ägarna förstorar lyckor och gläntor där det snart spirar ordentligt med matnyttiga växter. Vad vi vet är att hästar i frihet har stor variationsrikedom i sin diet. En stor del utgörs av förvedade växter och torkat gräs. Förna brukar detta kallas. Lummig grönska sätts före annan, bara ett par veckor varje år.

Vad vi vet är att de också äter små portioner men nästan konstant och tuggar mycket noga. Det är bra om hästen själv kan välja mellan olika typer av föda och måste röra på sig för att söka upp den.

En häst som lever naturligt bör ägna ca 16-18 timmar åt att småäta medan den konstant förflyttar sig tillsammans med övriga medlemmar i flocken. Hästarna behöver bra tillgång till gräs och örter hela dygnet. Frön, säd och nötter är för gnagare. Tillsammans har de hållit utkik efter rovdjur, ägnat sig åt socialt samspel och tagit sovstunder i sammanlagt ca 4 timmar. Så bör hästarna ha haft det på sitt sommarbete. Hovsjukdomar är så gott som främmande för hästar som lever fritt.

Vildhästar rör sig i ca 30 - 45 kilometer per dygn. Rörelsen ger ett naturligt slitage som formar hoven men också ger den för hästens blodcirkulation viktiga funktion som kallas hovmekanismen. Varje steg hästen tar gör att blod pumpas genom hoven. Med rätta har man ibland sagt att hästen har fem hjärtan varav fyra finns i hovarna. Bra blodcirkulation i hoven ger givetvis bra tillväxt av friskt och hållbart material, god motståndskraft mot yttre angrepp av bakterier och svamp men också den stötdämpning som sker har med blodcirkulationen att göra.

Under det traditionella jordbruket kände man till att ständig uppstallning inte är bra. Naturligtvis är all rörelse som hästar får tillsammans med människor också viktig, men för de allra flesta hästar är den tiden och mängden rörelse numera alldeles för liten för att väga upp ett i övrigt stillastående liv. Av den anledningen är det av stor vikt att hästarna också i vår tid erbjuds mycket tid utomhus och gärna med långa perioder på fritt skogsbete.

Minnen från Gästrikland

Elof Larsson har berättat från markerna kring Högbo bruk om hur oknut och skrömt kom och tassade runt fåbodstugorna när hösten och mörkret kom. Stintorna började låsa dörrarna och stänga spjället om nätterna, konfirmationsbibeln lades fram på bordet och psalmboken under huvudkudden och, lika roligt som det var att "bua" till fåboden på våren, lika skönt var det att dra hem till byn igen på hösten. Visserligen var den tidens mjölmängder inte så stora. Högbos bönder låg lågt i fråga om jordbruk. Det fanns endast en sammanhängande större åker med god jord och den fick därför heta Storåker, som den heter än i dag, belägen mellan Över- och Västanbyn och delas av de båda byarna.

Hästbeståndet var däremot gott. Genom närheten till Högbo bruk och därmed leverans av träkol och ved samt legokörning blev det hästen, som drog in kontanter till gården. Denne måste därför skötas väl för att orka med arbetet i skogen på vintern och i jordbruket höst och vår. Då det var möjligt sparades dock även på fodret för dessa. Så tidigt på sommaren, som det fanns bete i skogen reds hästarna på lördagskvällen efter arbetets slut "i vall", där de fick gå till söndag kväll. Hur slitsamt det än varit i veckan, så vaknade den till liv då det blev kväll och den hade ett helt dygn framför sig av bete och frihet. Om drängen kunde rida, hade han chansen att inför beundrande pigor agera kosack eller cowboy. Det var frustande hästar, klapprande hovar och galopp, då byns hästar reds till söndagsbete.

De övriga kreaturen nöjde sig med annat bete, som de tuggade två gånger. Efter vinterns enahanda diet blev skogsbetet på myrar och kolfall en befrielse. Gårdens odlade mark fick på inga villkor användas som betesmark utom på hösten, då det nyvälle som fanns blev det färska fodrets avslutning.

Överbyns största fåbodställe var "Stråmur" Detta är ett sent namn på området. Stråmur betyder ju en så pass uppodlad mur eller myr, att den bär stråsäd. Det behövdes mycket dikning och lång tid innan jorden bar häst och körredskap. De stora myrarna Lomossen, Stora och Lilla Drottmur hade ju sin avrinning just över detta område mot sjöarna Lövtjärn och Lomsen. Det gamla namnet på området var Tjäkel, Övre och Nedre. Innebörden av namnet ställer frågor. Tjäkel eller tjäckel är en benämning på en tvärställd yxa, en holkyxa.

Mera om skogsbete i Norrbotten

Ända till början av 1960-talet så gick djuren från byn Männikkö fritt på skogsbete. Man hade stängsel runt byn och åkermarken, korna flyttades till sommarladugården, som i regel låg 100-200 m från själva gården. De mjölkades på morgon och släpptes ut för att själv söka bete. De kom tillbaka när det var dags för kvällsmjölkning, men kunde ibland på sensommaren när de var svamp i skogen, ligga över till nästa dag.

Fåren däremot fördes till skogsbete i maj-juni och fick vara där till slutet av augusti. De hade märkts i örat med respektive gårds märke. Betesområdet låg söder om Niskalehto och sträckte sig mot Tarendö. Hästarna hade sitt sommarbete i Vitavaara i huvudsak, men kunde vandra till Kusikouhuhta i söder och Loukaskuru i norr, en sträcka på 7-8 km. Man kan fråga sig hur djuren klarade sig för rovdjuren, men det var sällan som något får kom bort, däremot så har kor ibland gått ner i någon förrådskallkälla, samt enligt sägen så har en ko blivit slagen av björn. Tydligt så fanns det inte så mycket rovdjur för femtio år sedan.

Häst vid buföring

Enligt Dalarnas *naturum* buförs korna från gården till hemfäboden, och från denna till långfäboden vartefter de behöver nytt bete.
Foto: Pär Johansson / Naturton.

Jordbruksverket meddelar

Har du fäbod i bruk och fäbodbete ska du följa särskilda villkor (Länsstyrelsen kan dessutom fastställa skötselvillkor).

Ersättningen för fäbodbete består dels av en fast ersättning för fäbod i bruk, dels av en rörlig ersättning per hektar för fäbodbete. För att få ett åtagande måste du både ha fäbod i bruk och minst 6 hektar fäbodbete. Länsstyrelsen avgör om din fäbod ska få ersättning för fäbod i bruk. För att få ersättning måste marken betas med minst 0,2 djurenheter per hektar av nötkreatur, får, getter eller hästar. Det måste dock finnas minst 1,5 djurenheter av djurslagen nötkreatur, får och getter totalt vid fäboden.

Du får alltså inte bara ha hästar vid din fäbod, men du får räkna med hästarna som djurenheter om du också har andra djur. Djuren ska vistas vid fäboden under hela fäbodsäsongen eller under den period som länsstyrelsen beslutar. Om du i ditt åtagande använder dig av ett av länsstyrelsen godkänt flerfäbodsystem och flyttar dina djur mellan olika fäbodarna under säsongen, ska varje fäbod ha minst 6 hektar fäbodbete. Men du kan fortfarande ha dina djur betades vid de olika fäbodarna vid olika tidpunkter under fäbodsäsongen. Ett djur kan bara räknas till en fäbod i bruk per säsong.

Not. Fäbodbete anses tydligen inte längre ha betydelse för betesskogens biologiska mångfald eller kulturarv, som en del väljer att uttrycka det. Fäbodbetet är mera ett tillbehör till en bebyggelsemiljö.

Fäbod till salu

Högt torrt läge på den utomordentligt fina Hjortstavallen nordväst om Hudiksvall. Bostuga och sovstuga. Fäxet har plats för 14 kor.
Kontakt: Dick & Bodil Lennartsson, Gubben Stensvägen 8, 81040 HEDESUNDA
Ring till telefon 0291-10944, 070-343 50 81 eller arbete 026-51 06 35

Vi har avlivat din häst, den ligger under presenningen: djurskyddslag för vem?

Anders Thelin, veterinär och hästägare Per Michanek samt journalisten Lars-Ola Borglid har skrivit boken ”**Vi har avlivat din häst. Den ligger under presenningen**”. De som följt debatten om hästhållning och djurskydd känner nog igen fallet. Det handlar om en godkänd hingst som avlivades på plats trots ägarens frånvaro. Som information lämnade den tjänsteman som sett till att hästen avlivats en lapp i brevlådan. Texten har gett boktiteln. Djurägaren betalade för obduktion och hästen visade sig frisk. På en video som legat på webben syntes att hästen var halt på höger fram. Jag vet inte orsaken, men en hästägare reagerade enligt ATL: FAN en hovböld!

Den svenska djurskyddslagstiftningen verkar också halt. Dags att slakta? Är lösningen mer resurser och kontroller? frågar läkaren Anders Thelin, veterinären Per Michanek och journalisten Lars-Ola Borglid och svarar, nej!

De hävdar att djurskyddslagen, och dess tillämpning, utsätter folk för stress och obehag, friska djur avlivas och det öppna landskapet växer igen. Den industrialiserade djurhållningen, där de stora problemen enligt författarna finns, fortsätter som vanligt, medan det djurvänliga, småskaliga slås ut. "Statens och dess myndigheters tro på undertryckande lösningar är destruktiv. Man får inte ett bättre djurskydd genom kontroller och sanktioner", skriver författarna. Deras lösning är utbildning och upplysning.

Boken ger djurägare som upplever att de orättfärdigt drabbats av myndighetspåbud en röst. Ofta handlar det om maktlöshet, djurägaren upplever att någon klampar in och anmärker på en djurhållning som fungerat under lång tid. Djurägarens erfarenhet och djuröga övertrumfas alltid av inspektörens tumstock.

Inte bara djuren behöver omsorg

Ett avsnitt handlar om det tryck djurägaren känner vid inspektion. Gården är inte bara en arbetsplats utan också hemmet. En inspektion kan vara kränkande och nedvärderande, ett intrång i den privata sfären. Vanvård kan förekomma. Ofta beror det på sociala skäl. Sällan är det medvetet djurplågeri. Ingen lag kan förhindra att en människa klappar ihop. Men en lag kan tillämpas så att hon gör det.

Så, ska vi ha mer eller mindre kontroller för att djurskyddet ska bli bättre? Det tål att tänka på. Mer djuröga och mindre tumstock vore i alla fall önskvärt i sammanhanget. Liksom inspektörer som även känner empati för djurägaren. Som Thelin, Michanek och Borglid skriver:

"Omsorg om andra människor måste komma först, omsorg om djur därefter, omsorg om lagen först i sista hand."

Vi har avlivat din häst, den ligger under presenningen : djurskyddslag för vem?

Utgivning 2010, ISBN 978-91-86407-99-5, 165 sidor. Pris cirka 167:-

Påminnelse

Det har varit hektiska tider för alla förtroendevalda; och då kan en del falla i glömska. Detta är en mild erinran om önskvärdheten av en kontakt med landshövdingen i Värmland, Eva Eriksson, som är regeringens särskilda utredare för översyn av vår djurskyddslagstiftning. Hennes uppdrag ska redovisas senast den 31 januari 2011. Fäbodföreningarna bör i varje fall få yttra sig över hennes idéer.

Är det stressen med alla akuta problem som gör att fäbodbrukarna glömmer så fort. Före jul var det många som talade om att rovdjursstörningar var ett allvarligt djurskyddsproblem. En annan fråga rörde djur som skräms bort från sina beten – och som man inte vill anmäla omedelbart eftersom det kan tolkas som brister i tillsyn. Och hur är det med de blödande öronen och hur mäter man hunger och törst? Det finns fler glömskor. Gör en genomgång och tala med Eva.

Landshövding Eva Eriksson nås på telefon 054-19 70 00, -19 72 81

Nycklar till kunskap

Den 18 februari släpptes boken ”Nycklar till kunskap – om människans bruk av naturen” på Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien i ett samarrangemang med Centrum för biologisk mångfald (CBM). Boken innehåller uppsatser av 34 författare förklarar hur olika källor tvärvetenskapligt kan belysa hur människans använt naturresurser genom historien. Pris cirka 300:-

Boken är en följd av arbetet med bokverket *Människan och naturen*, *Människan och floran* och *Människan och faunan* (2001-2007). Böckerna skildrar på cirka 150 0 sidor vårt beroende av växter och djur i vårt landskap.

– Men om man är ärlig så är 1500 sidor egentligen inte mer än en introduktion – det folkliga användandet av växter och djur har varit och är ju så omfattande! Och nu har vi alltså även denna bok, ”Nycklar till kunskap”, sade Håkan Tunón.

Professor Paul Sinclair, Uppsala universitet, berömde den koncisa och exakta behandlingen av källorna, i det han kallar för bokens stödkapitel. Notapparaten – arkiv, museer, människors privata minnen, dagböcker, register och så vidare – ger källkunskap och en god bild av bokens bredd. Boken ska peka på källmaterial och nyttan för ett hållbart nyttjande av naturresurser.

Vart tog staden vägen?

– Den etnobiologiska forskningen verkar onödigt hårt knuten till det förindustriella bondelivet, antydde chefredaktören och debattören Göran Greider. Ibland förnimmer man en nästan nationalromantisk smak à la Skansen vid läsningen. Var finns industrisamhällena och stadsbildningarna?

– Men det är en invändning i marginalen, fortsatte han. Det var roligt att läsa denna bok och till min glädje upptäckte jag att den till stor del rör sådant som jag har skrivit om i många år och har upplevt på många sätt. Det handlar om livet i byarna, trädgårdsodling, äldre tiders relation till skog och mark och inte minst rovdjursfrågan.

Målning av Bengt Nordenberg, 1822-1902. Förljuget eller inte, så ges antydningar om villkor; skydd mot väder vid sovholet, sletjetaska av flätad näver samt barfotabarn med tillgivna getter (Sid. 102).

– Etnobiologins alla frågeställningar möts i den laddade vargfrågan, som verkar längre från en lösning än på länge, sade Greider. Sättet som vargen diskuteras på spränger sönder begreppet ”det lokala”, som analyseras av flera i boken. Diskussionen förs förvisso på basnivå, i den praktik som det lokala jaktlaget representerar, men i samma jaktlag är den mediala debatten på riksplan högst närvarande. Vargen symboliserar å ena sidan det mest vilda, å andra sidan utgör den en representant för centralmakten. I en historisk tillbakablick lyssnade Göran Greider till de ”etnobiologiska ekona från en fjärran tid”.

Inspirera till samarbete

”Nycklar till kunskap” ska utgöra inspiration till tvärvetenskapliga samarbeten mellan forskare från olika ämnesområden. Ett sådant samarbete gav agrarhistorikern Anna Dahlström, bokens andre redaktör, och biologen Tommy Lennartsson, prov på. I konkreta exempel kring förekomsten av växten krissla och dess betydelse som värdväxt för vissa fjärilar och skalbaggar, berättade de hur studiet av historien kan leda till nya insikter i hur naturvård och bevarande av biologisk mångfald kan fungera. Deras exempel visade hur hävd och betesordning starkt påverkar förekomst av vissa insekter. När en naturvårdare behöver veta varför växt- och insektsarter minskar på en plats och vänder sig till historikern kan hon få veta under vilka förhållanden växter och insekter tidigare levde. Kartor, foton, skriftliga uppgifter, intervjuer med mera kan berätta hur det landskap de är anpassade till såg ut. Det kan ge ledtrådar till en skötsel av marken som gynnar en större och viktigare biologisk mångfald.

- Som naturvårdare kan jag inse att bete ska ses som ett mer mångsidigt naturvårdsverktyg än vi vanligtvis tror, sade Tommy Lennartsson. En annan erfarenhet är att det är svårt att få in ”nya” (fast egentligen gamla) och från naturvårdssynpunkt bättre former för bete i landsbygdsprogrammet idag. Man har missat varianterna av betesekosystem i de program som styr ersättningar för skötsel av mark.
- Jag som agrarhistoriker tycker att det är intressant att vi, genom att lära känna olika artgrupper, kan använda dem för att peka på hävdformer som vi glömt bort eller inte lyckats lokalisera i de historiska källorna. Arterna är ett historiskt källmaterial i sig som genom sin närvaro berättar något, sade Anna Dahlström. En slutsats bör vara att vi måste leta efter fler förbisedda hävdbiotoper och hävdformer som både kan lösa naturvårdsproblem och berika vårt sätt att se på historien.

Mera samarbete för kunskap

Från vänster, Mari Søbstad Amundsen, Norsk Seterkultur, Urban Emanuelsson, CBM, Dan Lundberg, Svenskt visarkiv, Calle Höglund, GFF, Kelvin Ekeland, GFF, Gunilla Kindstrand, Framtidens kultur, Gert Magnusson, RAÄ, Pauline Palmcrantz, Sveriges fäbodbrukare, Jesper Larsson, SLU och Ann Norderhaug, Bioforsk i Norge. Ej med på bild är Eva Ohlsson, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Kennet Johansson, Kulturrådet samt Mats Folkesson, Länsstyrelsen i Halland, som fotograferade.

FÄBODBRUKARNA har länge försökt att bli synliga också som utövare av en viktig näring, inte bara som kuriösa turistobjekt. Sin betydelse har de själva blivit övertygade om allt efter som internationella konventioner stryker under detta. Det började med FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 då det beslöts att bevara lantraser oförstörda; fjällkor, rödkullor, skogsfår och fäbodgetter fick nya värden. Tjugo år senare var konferens i Rio då Konventionen om biologisk mångfald utformades. Särskilt artiklarna 8 och 10 stärkte fäbodbrukarna. Det kom konventioner om världsarv och biosfärområden. Europeiska landskapskonventionen. Vi känner de internationella samfundens stöd. Men allt här hemma som har gynnat fäbodbruket har skett trots detta.

Vi saknar erkännandets fasta grund. Vi har känt hur vi mist vad vi fått. Inget verk eller politiker verkar ta överenskommelserna på allvar. För att ställa saken på sin spets undersöker vi nu möjligheten att få den nordiska fäbodkulturen förklarad som ett immateriellt världsarv. Länsstyrelsen har ställt 100 000 kronor till förfogande för en förstudie, vilken också stöds av studieförbunden ABF och Vuxenskolan. Stiftelsen framtidens kultur anser projektet så intressant att de gett resurser för att ordna en konferens med nationella och nordiska experter. Den hölls 17-18 mars på Kilafors värdshus i en mycket positiv och konstruktiv anda. Mycket talades om de strimlor av ansvar som olika myndigheter har och hur detta bidrar till en fragmenterad bild av helheten och ett visst lättsinne vid hantering av fäbodfrågor. Man pekade på behovet av en samlande ”kropp”, ett gemensamt samordnande kansli och nödvändigheten av politiska ställningstaganden. Man insåg problemets vidd och några av deltagarna i mötet lovade fortsatt stöd genom att bistå med sin erfarenhet. Detta visar på det stora engagemanget.

Vi är tacksamma!

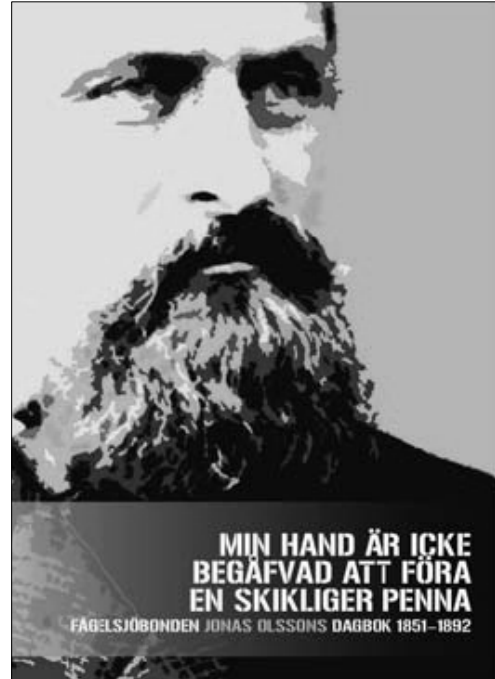
Jonas Olssons dagbok

I gårdsarkivet vid Fågelsjö Gammelgård, ytterst i Ljusdal, finns sju häften med dagboksanteckningar från andra hälften av 1800-talet, då Jonas Olsson var bonde på Fågelsjö No 1 Bortom ån. En av de allra sista noteringarna gjordes vid sädesbärgningen på fäboden Acksjöberg år 1891: "Den 2dra Sept. Reste till Acksjöberg att skära." Nu har den blivit bok på 250 sidor med Eva Heggstad som redaktör. Den kostar 290 kr + eventuell frakt 40 kr. Boken innehåller en kommenterad avskrift av dagboken samt åtta intressanta kapitel med rubriker som Bonde i brytningstid, En släktby byter skepnad och Livet som bonde "Bortomåa".

Till detta kommer faktasidor med text och bilder; svartvita bilder ur Hembygdsföreningens arkiv samt nytagna färgbilder. Boken kan beställas från

Fågelsjö Hembygdsförening – Plusgiro 431 35 70-6,
Bankgiro 376-1053, telefon 0657- 30030

Gryssjövägen 1, 820 50 LOS. E-post:
fagelsjo.hbf@telia.com

Gunvor Gustafson är författaren, som behandlar bondens liv. Ett kort citat: "Fram i april var höet troligen slut hemmavid, man for som en tätting åt alla håll efter hö, från Acksjöberg, Lillån, Digertjernsmyran och från Sjöarbergs fäbodvall. Isen kunde ligga på sjön ända in i maj. // Den 24 april 1866 hämtade man hö vid Lillån, samma dag som Jonas Olsson körde ut gödsel hemmavid."

Ett intressant, spännande och viktigt dokument om livet i en liten skogsby i dagens odlingszon sju.

Diskussion om fäbodkultur och politik

Svabensverks herrgård var platsen när GFF hade sitt årsmöte den 21 mars 2010. Verksamhetsberättelsen var som vanligt innehållsrik. Arrangemanget av Fäbodriksdag 2009 och besöket av prinsessorna Madeleine och Victoria var två tunga åtaganden. Vidare äger föreningen projektet om förstudie av Nordisk fäbodkultur som immateriellt världsarv. GFF deltar också aktivt i Ljusdals kommuns studie av hur en centrumbildning för fäbodbruk kan etableras.

Revisorerna konstaterade god ordning på ekonomin. Den avgående styrelsen fick sin ansvarsfrihet och den nya följande sammansättning: Ordförande: Calle Höglund, Trönö. Ordinarie ledamöter: Tomas Eriksson, Torsåker, Margareta Granér, Ljusdal, Anders Henningsson, Tallåsen, Stefan Olander, Bollnäs. Ersättare: Anna Brodin, Torsåker Eva Lidberg, Färila, Johanna Skyttner, Ljusdal, Sune Pettersson, Ockelbo.

Före förhandlingarna avnjöts en förnämlig herrgårdslunch och till en kopp kaffe efter mötet presenterade geografen Camilla Eriksson från Edsbyn sitt doktorandarbete vid Lantbruksuniversitetet. Det tar fasta på hur svensk jordbrukspolitik påverkar det småskaliga jordbruket med tyngden lagd på fäbodbrukarnas situation. Som geograf är Camilla särskilt intresserad av hur politiken påverkar och kan förändra markanvändningen – även hur bevarandesträvanden kan likrikta och trivialisera. Hon pekade också på att skogen kan rymma många verksamheter utan dessa behöver vara negativa för varandra. Dagens uppdelning i myndigheter med olika ansvar och politikområdenas godtycklighet kan förmodligen hindra ett optimalt bruk av markerna.

Camilla fångade verkligen auditoriets intresse och diskussionen var stundtals mycket livlig. Den fortsatta forskningen kommer säkert att berikas av de viktiga kontakter som knöts. Cecilia finns på Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, Inst. för stad och land, 756 51 UPPSALA. Tel. 018-67 25 68.

Pengar mot rovdjur i landsbygdsprogrammet

Jordbruksverket har konstaterat att i Sverige finns rovdjur som ibland skadar eller dödar tamboskap. Nästan 90 procent av angreppen sker på får och av varg. Nu finns det 1 546 000 kronor i länets Landsbygdsprogram för djurägare som vill sätta upp stängsel mot rovdjur. Mellan 2010 och 2013 är budgeten 40 miljoner kronor. Jordbruksverket fördelar nu 20 miljoner kronor till länen. Angreppen på tamboskap kommer att öka, och fler djurägare behöver rovdjursstängsel. Djurägare kan även söka från viltskadeanslaget. Behovet av förebyggande åtgärder är dock större än vad det anslaget täcker. Med pengar även ur landsbygdsprogrammet kan viltskadeanslaget användas för andra förebyggande åtgärder, t.ex. vid fritt skogsbete, samt till ersättningar. Insatsen riktas till län där rovdjursangrepp kan hindra hävd av betesmarker. Stängsel mot rovdjur ska bidra både till god rovdjursförvaltning och till hävd av betesmarker. Hur betesdjuren i hägnen ska slippa rovdjursstress får Värmlands landshövding utreda. Insatsen *stängsel mot rovdjur* är en miljöinvestering med fast ersättning, som ingår i *utvald miljö*. Det gör att länet genom sin egen strategi väljer om de vill använda åtgärden och bedömer var behovet är störst. Länsstyrelsen avgör själv vilka ansökningar som beviljas. Länsens viltförvaltningsdelegationer har formellt inte med frågorna att göra.

Vargfria kommuner

Annars hanterar delegationerna, och inte tjänstemän, frågor som rör rovdjurspolitiken, t.ex. beslut om viltförvaltning, licensjakt och skydds jakt och om bidrag och ersättningar. Landshövdingen leder. Sedan ska finnas fem politiker utsedda efter landstingets förslag och en ledamot utsedd av polisen. Det ska också finnas företrädare för varje följande intresse; jakt och viltvård, naturvård, friluftsliv, ägande och bruk av jordbruksmark, lokalt näringsliv och turism samt skogsnäring. Organisationer föreslår. Finns yrkesfiske, fäbodbruk och rennäring ska de intressena också vara med. Det är mot detta man bör se beslutet att Nordanstigs kommun ska vara vargfri. Det måste uppfattas, dels som en viljeytring, men framför allt som en uppmaning till politiker och intresseföreträdare i viltförvaltningsdelegationen om vilken bedömning den ska göra för att tillgodose det kommunala intresset i Nordanstig. Inget ska hindra en kommun att visa en policy då det gäller rovdjurspolitik. Tvärtom bör initiativet mana till efterföljd. Det kan vitalisera rovdjursdebatten om länets kommuner tänker igenom var varg bör finnas. De bör tydligt definiera om varg inte är lämplig i kommunen eller i vissa delar. Ska vargantalet dessutom vara 210 så finns det områden i landet – utan fäboddar och skogsbete – där de kan vara. Det finns områden, där varg kanske inte uppskattas, men där påverkan på näringsverksamheter är mer begränsad och där det bör vara lättare att hindra skador.

Och så var det miljöminister Carlgren, som om inte jägarna accepterar import av nya vargar hotar med att stoppa ny vargjakt. Totalt sköts 28 vargar. Forskaren Olof Liberg aviserar runt 25 föryngringar i vår. Det blir en naturlig tillväxt på dubbla avskjutningen.

Hårdare är det att vara vargspanare i Dalarna. Efter täta hot mot måste spanarna jobba två och två. Hoten har gjort att länsstyrelsen beslutat detta. Det är vidrigt att hota någon för att denne har ett jobb man inte gillar – men reaktionen pekar också på svårigheten att samtala och förstå. Arbetsmiljöverket har fastlagt att rovdjur är farliga och att ensamarbete inte är lämpligt där de finns. Arbetsgivaren ansvarar om han brister i säkerheten. Ingen fattar följden när fäbodbrukare talar om att rovdjurspolitiken kan medföra dubbel vallningskostnad om fäbodbruket ska fortsätta. Är inte detta krav en följd av rovdjur och rovdjurspolitiken? Vem tar emot de räkningarna?

OCKELBO den 21 april: Värt att vara världsarv?

Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid

En kväll om hur vi har använt våra marker för inte så länge sedan och hur vi kan förbereda oss för en framtid när våra livsmedel inte längre kan produceras med billig energi från olja och annat.

Det handlar om den kunskap som finns i **FÄBODKULTUREN** och hur vi ska ta vara på den.

Det finns förslag om att förklara **FÄBODKULTUREN** som världsarv. Fäbodföreningen utreder detta.

Kelvin Ekeland och **Elsa Eriksson** talar om vad man gör, vad man vill och vad man kan göra.

Fråga och påverka. Onsdag den 21 april kl. 18.30. Fri entré; kaffe...

Kontakt: **Helena Petersson**, Vuxenskolan, 026-18 81 20, 0730-58 34 99

Matlandetambassadörer

För att sprida och förankra sin vision ”Sverige - det nya matlandet” har Eskil Erlandsson utsett 26 ambassadörer, från norr till söder i sitt Matland. Ambassadörerna är lantbrukare, företagare och eldsjälar inom mat- och upplevelsesektorn med stark regional förankring. Tanken är att de ska dela med sig av sitt engagemang och sina erfarenheter och på så sätt bidra till att utveckla Sverige som matland. Länets ambassadörer kan också företräda Länets fäbodbrukare och GFF.

Ambassadör för Gästrikland är **Siw Persson**, som föder upp, förädlar och säljer kyckling i företaget Ockelbo Kyckling, som hon driver tillsammans med sin make. Kycklingen säljs i familjens gårdsbutik, i en saluhall i länet och även vid torghandel i närområdet. Siw började sin karriär som charkuterist och jobbade på charkfabrik under några år. Sedan hon och maken köpt gård 1999 tog det inte lång tid innan de började föda upp och förädla kyckling som fått växa upp i en stressfri miljö.

Siws favoritmaträtt är rullader gjorda på kycklinglårfile, fyllda med philadelphiaost, inlindade i rökt fläsk.

Hälsinglands ambassadör är **Pär Johansson**. Han driver sedan 2008 restaurangen Växbo Krog. Pär är uppväxt i Söderhamn och utbildad vid kockhögskolan i Karlstad. Därefter arbetade han under tio års tid på flera stjärnkrogar i Sverige och utomlands. Han har bland annat varit på de stjärnrestaurangerna Les Elysses i Paris, Bagatelle i Oslo, Edsbacka krog i Sollentuna och Operakällaren i Stockholm. Pär har nu återvänt till sina hemtrakter och driver sin restaurang med lyskraft på lokala råvaror, vällagad mat och svenska smaker.

Pärs favoriträtt är nyfångad sprödstekt strömming från Saltharsfjärden med färsk hälsingesparris, blomkålskräm, rostat smör och gräddig färskpotatis från Växbo.

För att nå målen i visionen har Eskil Erlandsson skapat tre instrument.

1. Fram till 2013 ska 160 miljoner kronor avsättas inom Landsbygdsprogrammet för *Sverige – det nya matlandet*. Detta för att fler företag och organisationer, som vill hjälpa till med att uppnå visionen, ska kunna söka medel.
2. Regeringen ska aktivt arbeta med lagar och regler, uppdrag till myndigheter och genom andra styrmedel arbeta för att uppnå visionen *Sverige – det nya matlandet*.
3. En gemensam kommunikationsplattform ska tas fram i samarbete med människor som jobbar med mat och turism.

Sverige – det nya matlandet bygger ytterst på att det produceras livsmedel av god kvalitet i Sverige. God mat är en viktig del av många semestrar. Svenska råvaror är unika och håller hög kvalitet. Den levande fäbodkulturen skyddas av Konventionen om biologisk mångfald. Omsorgen om fäbodarnas djur och friheten på skogen kan skydda från storskaliga Europas djursjukdomar. Fäbodprodukter håller en hög kvalitet. Fäbodens omega 3/6 analyserade och traditionellt konserverade kött; rökt, saltat, torkat, autoklaverat (upphettat vid övertryck) och fermenterat hör till framtiden. Den småskaliga producenten på fäboden kan vara en turistmagnet. Turister ska inte bara resa och bo, de vill äta också. Sveriges fäbodkultur är väldigt exotisk för många européer. Maten kan bli ett semester mål i sig, särskilt i kombination med en fäbodupplevelse, naturen och maten förstärker varandra.

Eskil Erlandsson vill att en arbetsgrupp startas inom naturturism med representanter och företagare från naturturismnäringen samt myndigheter med särskild fokus på fiske-, jakt- och samefrågor.

Typiskt nog förbigås fäbodkulturen – den är exotisk även för ansvarig departementschef. Han önskar dock att krögare och småskaliga livsmedelsproducenter ska hitta sätt att mötas.

Länsstyrelsen Gävleborgs genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet redovisar möjligheter för matlandetsatsningar. För genomförande av landsbygdsprogrammet har ett Landsbygdsråd, med representanter för vissa myndigheter och organisationer formaliserats. GFF är inte representerat i rådet varför direktkontakt med Länsstyrelsen är aktuell, telefon 026-17 10 00. Eller tala med en ambassadör.

Nya stöd i skogen

Sedan drygt ett år tillbaka finns stöd inom Landsbygdsprogrammet också för skogen. Mest intressant för fäbodbruket är nog ”Bevara och utveckla skogens mångfald”. En förutsättning för arealstöd eller schablonersättning är att fastigheten, om den är mer än 20 hektar, är målklassad. Målklassad betyder att varje avdelning har en naturmålklass – NO = Orört; NS = Skötsel; PF(K) = Förstärkt miljöhänsyn; PG = miljöhänsyn. NO, NS och PF(K) ska ha uppgift om areal, ålder, trädslagsfördelning, ståndortsindex, virkesförråd samt om natur-, kultur- och sociala värden. Dit måste fäbodbete höra. Målklasskarta ska också finnas med uppgifter om naturreservat, Natura 2000-område, biotopskydd, naturvårdsavtal, nyckelbiotop, objekt med naturvärden och forn- eller kulturlämningar. Dit måste all fäbodbebyggelse + lämningar höra.

Det finns stöd att söka för målklassning. Skogsstyrelsens distriktskontor kan lämna gratis rådgivning. Minsta stödbelopp är 2000 kronor. Ersättning kan ges för att bl.a. öppna för utsikter, röja/reusa/märka upp stig, vandringsled, buföringsväg osv. täppa igen diken, röja fram ruiner och lämningar av gamla anläggningar, restaurera kulturhistoriskt intressanta byggnader, betesbränna, taxa eller ringbarka träd, sköta foderträd, ta fram vallgranar, vårda heliga rönner och andra märkesträd. Har distriktet bra konsulenter finns säkert goda möjligheter att finansiera en del dryga kostnader i fäbodbruket. Och så ska vi inte glömma att Länsstyrelsens Landsbygdsprogram har en del högst intressanta ersättningsformer, inte minst inom det som kallas ”utvald miljö”.

Och rovdjursstängsel.

Funderar någon på det så kontrollera att styrkan blir rätt. Högsta tillåtna energimängd i nya aggregat har sänkts kraftigt. Nu får energin i stötar inte överstiga fem joule. Detta gör att stängslen blir känsligare för störningar av gräs och snö. Alternativet är flera små aggregat, men det är inte alltid det går eftersom matningen av ström bara finns på ett ställe. Rovdjursstängsel med långa och låga trådar blir svåra att bygga. Hoppet är smarta stängsel, som kan vara kraftigare men själva reglera den energi som skickas ut. De behöver inte jämt gå för fullt utan kan öka styrkan t.ex. om gräs eller snö stör funktionen. Men det kan dröja innan de finns på marknaden.

Skogsstyrelsekontor:

Jönköping 036-35 93 00; Bergsjö 0652-74 74 80; Bollnäs 0278-356 60; Gävle 026-23 51 00; Hudiksvall 0650-337 80; Ljusdal 0651-176 50; Arvika 0570-475 80; Karlstad 054-55 57 00; Kristinehamn 0550-852 80; Sunne 0565-477 80; Torsby 0560-68 99 40; Årjäng 0573-63 89 70

Styrelsen i Värmlands säterbrukarförening

kallar till årsmöte 2010 den 24 april på Värmlandssporten i Stället klockan 15.00

Sedvanliga förhandlingar; eventuellt val av representant till FSF:s styrelse.

Calle Seleborg föreläser om riskerna för spridning av dvärgbandmask.

Alla välkomna

Ordförande	Kerstin Elofsson	054-83 99 47 <i>k.elifsson@hotmail.com</i>
Vice ordförande	Bertil Johansson	073-588 61 74; 0248-141 59
Sekreterare, kassör	Kalle Jansson	070-323 30 48; 0564-330 48 <i>ewa.edmark@telia.com</i>
Ledamöter	Lena Grundberg	0280-403 33; 070-624 46 17
	Irène Gustavsson	0280-601 25; 070-681 53 65 <i>irenegustafsson_ybyn@hotmail.com</i>
	Jonas Karlsson	0563-820 59
	Åke Nilsson	0563-860 09
	Sara Bark	070-338 93 90 <i>sarabark@hotmail.com</i>
Ersättare	Kjell-Inge Larsson	0563-861 67

Årsavgift: 100 kronor för nya medlemmar och 150 kronor för förutvarande. **Plusgiro:** 12 01 99-5

FÖRENINGSBREV:

returer till kansli

Gävleborgs Fäbodförening

Organisationsnummer 88 55 01-2632; Plusgiro 430 24 37-1

KANSLI

c/o Ljusdalsbygdens museum

Museivägen 5

827 30 LJUSDAL

Telefon 0651-71 16 75, 0270-380 64, 070-372 90 71

– Internet: www.xfabodar.se – E-post: info@xfabodar.se

Medlemsavgift 200:-/ år 2010

Minns fonden till

Karin Sköldmarks minne

Samma Plusgiro: 430 24 37-1

Märk talongen "Karin"

Styrelse & funktionärer**Ordförande**

Carl Höglund, Rönningen 893

826 95 TRÖNÖDAL

calle.hoglund@telia.com

Tel 0270-380 64, 070-372 90 71

Vice ordförande

Tomas Eriksson, Hästbovägen 17

813 95 TORSÅKER

annabrodin@compaqnet.se

Tel 0290-701 41, 073-639 44 55

Margareta Granér

L Vintergatan 39

827 31 LJUSDAL

maggangraner@hotmail.com

Tel 0651-71 16 06, 070-310 95 86

Anders Henningsson

Strömsholmsvägen 128

827 95 TALLÅSEN

anders.rune.henningsson@gmail.com

Tel 0651-330 01, 070-653 25 79

Stefan Olander

Skalen, Söder om sjön 340

828 95 VIKSJÖFORS

skalastefan@yahoo.se

Tel 0278-155 31, 0271-180 39

070-569 26 90

Suppleanter

Anna Brodin, Hästbovägen 17

813 95 TORSÅKER

annabrodin@compaqnet.se

Tel 0290-701 41, 070-688 42 49

Sune Pettersson

Gåsbäcksvägen 24

816 93 OCKELBO

Tel 0297-417 70

Johanna Skyttner, Kyrkstugevägen 31 c

827 30 LJUSDAL

johanna_skyttner@hotmail.com

Tel 070-606 57 59

Eva Lidberg, Edsvägen 21

82042 KORSKROGEN

Tel 0651-33291, 070-2146414

**Kassaförvaltare,
faktureringsadress**

Annika Sundberg

Redovisningshuset AB,

Sundsesplanaden 2

824 30 HUDIKSVALL

ann.bergman@redohuset.se

Tel 0650-996 30

Revisorer

Marianne Rahm

Brättingberg 9743

82062 BJURÅKER

marianne.rahm@swipnet.se

Tel 0653-310 66, 070-525 01 31

Kia Söderlund, Valla 15

82041 FÄRILA

kia.valla@telia.com

Tel 070-380 66 74

Suppleanter

Carl-Ingel Arvidsson

Bankgränd 1

824 43 HUDIKSVALL

carlingel@hotmail.com

Tel 0650-312 97, 070-688 82 65

Gunila Brinkert,

Lövhagavägen 1244

821 51 BOLLNÄS

brinkert@telia.com

Tel 0278-137 15, 070-657 37 15

Valberedning

Louise Lindquist, Gimskogen,

Andersfors 5797

820 70 BERGSJÖ

gimskogen@tyfonmail.se

Tel 0652-530 33, 070-311 22 03

Dennis Olsson

Norra Åbyggebyvägen 12

805 98 GÄVLE

olssonsgarden@hotmail.com

Tel 026-16 80 29, 070-215 62 82

Killan Norell

Tegeltjär 92

827 94 LJUSDAL

killan.norell@lg.se

Tel 0651-390 12

Byggnadsrådgivning

Anna-Karin Martinsson, Lia 12

824 92 HUDIKSVALL

anna-karin.martinsson@hudiksvall.se

Tel 0650-250 65, 070-215 65 70

Medlemsbrev, utredningar mm

Kelvin Ekeland, Hålsjö 314

820 64 NORRBO

kelvin.ekeland@gmail.com

Tel 0650-335 39

Viltförvaltningsdelegationen

Birgitta Höglund,

Rönningen 893

826 95 TRÖNÖDAL

info@brinkengard.se

Tel 0270-380 64, 070-370 94 55

Och så:

Fråga farmor (om förr)fraga.farmor@gmail.com

CBM – NAPTEK

